

Gestació en una altra. Està succeint*

Un dels tresors que m'ha aportat el pensament de la diferència és tornar una i una altra vegada al “partir de sí”. Partir de mi s'ha convertit en un raser per al meu comportament sigui aquest intel·lectual o relacional o del tipus que sigui; un raser per a la meua experiència. Partir de mi és atendre el que penso i sento, el que sóc, i posar-ho en relació amb allò o amb qui m'ocupa. Des d'aquí em faig confiança i em faig responsable.

Envers els anomenats “ventres de lloguer” o “gestació subrogada” hi tinc un sentiment íntim de proximitat i un d'íntim d'enuig que poso de relleu al capdavant d'aquesta reflexió, doncs impregna tot el meu escrit.

Tinc un impediment íntim a pensar que el tràfic de la capacitat generatriu sigui una experiència civilitzadora, una oportunitat de llibertat, alguna forma de bé. I tinc també la voluntat de mirar de cara això que està ja succeint.

L'anomenada “gestació subrogada” o el “ventre de lloguer” o “úters de lloguer” es refereix a la gestació d'una criatura humana per part d'una dona que infantarà un nen o una nena que entregarà a altres. Aquests altres aporten, a través d'un procediment de fecundació assistida, una cèl·lula fecundada o embrió que s'implantarà a la matriu de la dona.

L'origen d'aquest embrió és divers. Inicialment el procediment va començar per respondre a la dificultat de parelles heterosexuales per tenir fills. Dificultats relatives a diverses disfuncions uterines (absència congènita de matriu, cirurgies per procediments previs greus, com càncer genital, malalties uterines i algunes d'altres). Posteriorment el ventall de possibilitats s'ha anat ampliant: parelles homosexuals masculines que aporten

* Novembre de 2016.

una cèl·lula fecundada per l'esperma d'un d'ells -o una mescla de tots dos- i un òvul d'una donant (que pot ser o no de la mateixa dona subrogada), també hi ha homes sols que busquen la paternitat d'una criatura usant aquest procediment.

D'altra banda hi ha parelles homosexuals femenines i dones soles que -amb dificultats sobre la seva matriu o no- també desitgen la maternitat. En aquest cas l'òvul és d'una d'elles i l'esperma, d'un donant.

Hi ha la possibilitat que tant l'òvul com l'esperma siguin de donants i no hi hagi lligam genètic entre la criatura i la seva família destinatària. (Les possibilitats, com es veu, són diverses. Recomano que, si hi ha un xic de confusió, es consulti l'esquema de la Montserrat Boada i en Bonaventura Coroleu en el document "Aspectes medicobiològics de la subrogació uterina").¹

Aquest procediment, tècnicament possible des de fa ja algunes dècades, es il·legal en molts països d'Europa, amb algunes excepcions. Potser la més emblemàtica, la del Regne Unit, on s'accepta dins el marc d'una llei amb restriccions específiques: per raons mèdiques, en parelles heterosexuales, de nacionalitat britànica... I, de manera remarcable, la relació entre la parella que desitja una criatura i la dona que la gesta ha d'estar emmarcada en el context d'una relació altruista on els diners que rebí la dona que infantarà no siguin molt importants, no puguin representar -per dir-ho així- un pagament o la raó principal.

La tècnica és legal a alguns estats dels EUA, i a molts països econòmicament menys afavorits com a la Índia, Rússia, Ucraïna...

A Catalunya i a tot l'Estat espanyol la gestació subrogada és il·legal.

Que la maternitat i la paternitat són experiències humanes fonamentals no necessita ser remarcat aquí. Altra qüestió és si el desig de tenir descendència és susceptible de ser reconegut com un dret.

La llei -ho sabem- té dificultats per regular les experiències corporals. Les lleis parlen de propietats i de drets i això té una mala relació amb els cossos. La llei de l'avortament, la de la violència de gènere, la de dependència, la de l'eutanàsia... ensopeguen amb grandíssimes dificultats, doncs tenen pressupòsits que deixen fora l'experiència viva.

Ara bé, allò públic que en el nostre món esdevé fora de la llei, de vegades senzillament no existeix en la representació social. D'altra banda molt sovint allò que està fora de la llei esdevé clandestí. I en aquestes ombres també hi operen poders brutals. Les notícies del tràfic de persones i el del tràfic d'òrgans horroritza per la crueltat extrema dels mètodes i pel seu extraordinari volum de negoci.

Quan el meu fill² va fer 15 anys, el seu pare i jo vàrem decidir aclarir-li alguns aspectes de la seva concepció. Ens vam asseure a la taula de la cuina -que és el lloc on sovint dirimim les qüestions importants de les nostres vides- i li explicàrem el seu procés de fecundació "in vitro".

En acabar ens va mirar perplex i ens va engegar: "pensava que m'anàveu a explicar alguna cosa molt important!". Segurament la nostra solemnitat el va posar en guàrdia (qui sap si esperant una renyada per alguna cosa que no sabrem mai..!). El fet és que l'assumpte no va despertar en ell cap interès. Li va semblar una anècdota mèdica del seu historial. No va voler, ni ha volgut després, indagar més.

Continuo pensant que va ser una bona idea comunicar-li-ho però la seva reacció assenyala, probablement -i això volia remarcar-ho- com de naturalitzats estan alguns recursos mèdics ja no tan nous.

Pel que fa a mi, vaig ser afortunada, el procediment va tenir èxit en una primera opció, em vaig sentir ben tractada, i en cap moment em van esperonar a continuar amb procediments més i més complexos. De fet, la possibilitat de l'adopció en lloc de la fecundació assistida es va presentar a la consulta de la clínica on em varen atendre, des de el primer moment.

Tot i aquesta sensació de fortuna, recordo clarament les dificultats, les molèsties i el dolor físic que la tècnica produïa. I recordo d'una manera encara més viva l'experiència de frustració. Un cos que es nega tossudament al que per altres sembla senzill, la menstruació convertida en un senyal de fracàs, el desig que no s'acompleix i sembla enfosquir-ho tot. La vida anterior a la voluntat de tenir una criatura, amb les eleccions concretes de cada moment, és posada en qüestió: sóc una de moltes dones que han aplaçat la maternitat per raons professionals i personals fins que aquesta gairebé s'escapa.

Crec que estic en situació de sentir empatia per qui usa allò que la tècnica li ofereix a cada moment per aconseguir amb el seu desig de tenir una criatura. D'aquí la meua proximitat.

Quan dos anys després del naixement del meu fill vàrem tornar a consultar per a una segona maternitat, el mètode emprat ja no va ser útil per al nostre cas i ens varen proposar l'alternativa d'utilitzar un òvul de donant. Nosaltres, jo -doncs la meua parella va respectar la decisió- vaig posar el meu límit aquí.

La imatge d'una noia jove amb cara dolça i entusiasta sovint acompanya la demanada de donació d'òvuls. La publicitat apel·la a un sentiment que és relativament fàcil de despertar, el de la sororitat femenina. La legislació espanyola permet la donació altruista d'òvuls amb una compensació per les molèsties i el temps. Però no hi ha

donacions d'òvuls sense compensació econòmica. De fet, els bancs d'òvuls estan en mans privades doncs els serveis públics tenen expressament prohibida cap compensació per a la donació.

La donació altruista, si existeix, a casa nostra és l'excepció. Les diferències en les legislacions són importants i el muntant de compensació també, a França, petita, i per tant dissuasòria, a alguns estats dels EUA molt més important, pot actuar-hi com un reclam.

En el meu cas no era ni és una reserva cap al material genètic aliè. Estava segura que podria establir lligams d'amor cap a la criatura que hagués nascut per aquest mètode. Era i és prevenció cap a la comercialització d'aquest bé escàs que és l'ovòcit femení i prevenció cap a les conseqüències sobre la salut d'aquestes noies, que tot i que poc freqüents, inclouen complicacions greus.

La nostra filla va néixer a la Xina. Teixies un relat d'aquest origen des de molt abans de començar a parlar quan, asseguda a la falda, tibava tossudament amb les seves manetes la vora dels meus ull mirant de fer-los oblics com els seus.

Des de la tebior d'aquell moment fins ara, que amb 11 anys culmina la seva infància, hi hem tornat un i un altre cop. Hem creat un lligam íntim entre la seva "Mare de la Xina" i ella i jo. Un lligam en què no hi ha competència entre les mares. Un vincle de profund respecte que permet d'alguna manera a la meva filla aproximar-se al dolor amb serenitat.

El relat, està clar, no s'ha acabat. Potser no s'acabi mai. Li dic: "Ella et va donar aquest cos preciós i jo l'he cuidat per a tu". Un cercle que la seva vida, amb tot i les inevitables ombres, fa virtuós. La meva maternitat va al darrera, després de la de la seva mare xinesa. No la suplanta, ni hi competeix, ni la jutja. El reconeixement a la seva obra, en la meva experiència, n'és el principal antídote.

L'amor per la meua filla és molt gran, com sol ser-ho el de les mares vers les seves filles. Tenir-la al nostre costat ha ampliat la meua existència, la del seu pare i, d'una manera tendríssima, la del seu germà. I, tot i així, dins meu, sé que hagués estat millor que no es donessin les condicions que varen apartar la nena de la seva mare.

L'ús del cos d'una altra per al meu benefici a canvi de diners, és això humanament acceptable com a bo?

La gestació subrogada no és un format més dins les tècniques de reproducció assistida. Hi ha un salt abismal. La utilització estratègica d'una dona per a un fi, provoca el canvi radical. Naturalment, sí, s'hi utilitzen tècniques de reproducció assistida, però va molt més enllà d'una tècnica en sí.

La tècnica -que tenim la fortuna de tenir- no té límits en sí mateixa, precisa que les condicions de la seva utilització vinguin establertes des d'un altre lloc de la nostra humanitat.

Sembla com si les estratègies comercials poguessin ocupar aquest lloc. En escoltar el vídeo *Vientres de alquiler. Dilema moral*³ el marit d'una de les dones que es sotmeten al procediment de gestació subrogada diu: "No fem res dolent, tenim un contracte".

Causa esglai veure com allò que es percep com a bo ve dictat per les normes del mercat. En aquest món nostre on les estratègies del mercat s'han mostrat, com potser mai abans, amb tota la seva crueltat, li atorgarem, també, la prerrogativa d'autoritzar les nostres accions, de garantir el bé?

No és només en el vídeo citat on s'argumenta en aquest sentit. La pretesa llibertat dels contractants adults i informats s'utilitza sovint. Però no fem servir declaracions semblants de llibertat per al tràfic d'òrgans, d'infants o de persones.

En les condicions actuals de creixement del mercat de maternitats subrogades en països on hi ha grans dificultats econòmiques, la suposada paritat dels contractants -homes i dones del primer món en vers dones necessitades d'altres mons- és difícil de sustentar. Quan la relació entre les dues parts té una desigualtat de poder -de poder econòmic fonamentalment, però de poder simbòlic també- tant gran, es pot parlar de llibertat?

Les condicions seran les del mercat, si augmenta l'oferta s'abaratiran els costos, les prevencions sanitàries seran les que es puguin amb els mitjans i els diferents contextos culturals i econòmics. Les dones que gestaran obtindran -ja està succeint- una petita part dels diners generats que quedaran, majoritàriament, en mans de les empreses mitjanceres.

La gestació subrogada altruista és legal en alguns països d'Europa en determinades condicions. Caldrà veure'n l'experiència quan les condicions d'altruisme siguin clares. Recordem que la donació d'òvul pren forma d'artifici d'altruisme per ser legal a casa nostra.

La nostra prevenció vers la gestació subrogada -diu la metgessa responsable del procediment tècnic en l'esmentat documental- és una prevenció de dones riques occidentals que no passen necessitat. Accepto que l'argument és persuasiu però també és trampós: no s'hi val a tot. Si el que calen són recursos parlem de recursos no de matrius de dones.

L'experiència del cos sempre és un repte per a les paraules. I d'altra banda les paraules per dir les coses de vegades porten pistes amagades fins i tot per a qui, com jo, no som expertes en la llengua. En diuen "ventres de lloguer", "matrius de lloguer" o "gestació subrogada". Posant al costat d'una part del cos de les dones termes econòmics o jurídics.

Està clar que la criatura creix dins del ventre. Sí, però no és la matriu la que fa el fill, és la dona sencera la que el fa. Tot el seu cos i tots aquells recursos emocionals, relacionals i transcendents que la constitueixen.

La relació d'una dona amb la gestació no és simple. Comporta experiències de tota mena, moltes vegades joioses, de vegades complexes. Però la gestació modifica sovint no només el cos de la dona sinó la seva percepció de sí mateixa i del món.

Això queda reconegut explícitament en la condició establerta de que la dona que es sotmet a gestació subrogada ha d'haver estat mare, ha d'haver tingut fills propis abans. Es suposa que per saber quina és l'experiència de l'embaràs i el part. Aquesta condició prèvia obre quelcom molt important però ho tanca, passa pàgina massa fàcilment. El coneixement previ pot donar confiança però no assegura res. Cada gestació és diferent, com cada relació materna ho és.

No ho dic per exaltar la gestació si no per insistir en què hi ha experiències humanes que ens transformen de tal manera que no podem anticipar cap a on ens duran. Comprendria molt bé una dona que no es volgués despendre d'un fill que ha gestat encara que la cèl·lula fecundada original fos d'uns altres que en són "propietaris".

Apel·lar a la llibertat i la responsabilitat d'un contracte signat és mirar només una cara d'aquest poliedre, la cara jurídica i la comercial. Ventres de lloguer, matrius de lloguer o gestació subrogada... la legalitat i les normes comercials semblen donar raó de tot. Però l'experiència de la maternitat, de la gestació i del part són prèvies i més fonamentalment humanes que els diferents usos socials, per poderosos que siguin.

Sempre que la tècnica em sacseja d'una manera o

d'una altra, la jove Mary Shelley i el seu *Frankenstein* m'ajuden. Ella ens explica que el que va fer monstruosa la criatura no va ser la manipulació del cos, ni el passat obscur dels fragments humans, ni tan sols l'ambició folla del seu creador. El monstre va esdevenir monstre per l'abandonament i la falta d'amor. El progenitor no en va tenir cura, ni s'aturà a explicar-li el seu origen. I embogí.

Està clar -i hi ha estudis que ho constaten- que les famílies anomenades d'"intenció", les que han aportat l'embrió, estableixen llaços d'amor amb les criatures, similars a d'altres tipus de família. Quedaria per conèixer més àmpliament què passa quan els nens i les nenes es fan grans i comprenen l'origen de la seva vida. Els semblarà una anècdota com li va passar al meu fill, o bé cosiran una vegada i una altra aquest origen esquinçat com fa la meva filla? Quin lloc tindrà en el seu imaginari aquesta dona que els va encarnar a canvi de diners?

Hi ha qui opina que caldria, no sols fer pública la identitat de la dona gestant subrogadament sinó que, encara més, fóra bo afavorir d'alguna manera la relació de la família receptora amb la dona gestant, per tal de restituir l'origen. Haurem d'escoltar aquests testimonis amb tota l'atenció, amb el cap i el cor ben oberts. Potser sí que es pugui tenir cura del que, per a mi, és una greu ferida.

On és molt difícil posar-hi amor és en el procediment en sí. Quin és el sentiment de les dones durant l'embaràs -sovint sotmeses a limitacions en hàbits de vida, relacions sexuals i personals, en les possibilitats de cura de la seva família i de la seva vida? I en el part, sempre riscós, sempre moment de pas? I en el moment de l'entrega de la criatura?

Està succeint i el nombre, tot i que no hi ha registres oficials, no és petit. Es parla de que entre 500 i 1000 criatures arriben cada any a la Península procedents de diferents països. Les empreses que ho gestionen semblen en expansió. La publicitat dels serveis es diversifica: va

des de la compassió per una parella que no pot tenir fills, fins a la frivolitat de “siguis mare sense que ho noti la teva figura”. Sense despentinat-te? Les parelles homosexuals masculines també són un públic nombrós i disposat a utilitzar recursos, destinatari específic de la propaganda.

Les nenes i nens procedents dels estats que accepten aquesta pràctica tenen dificultats legals per entrar als països receptors si la gestació subrogada no és legal. Hi ha sovint informació a la premsa d'aquestes dificultats i de la lògica solidaritat que desperta el desvaliment d'un nounat en terra de ningú.

Encara més, notícies recents feien pública la decisió judicial a favor de que s'atorgués el permís per maternitat a una dona que havia rebut un fill a través d'una gestació subrogada.

Dins del món del dret i de l'ètica hi ha una reflexió sobre si fóra adient legalitzar la gestació subrogada i en quines condicions. Sembla que el model de la donació d'òrgans entre vius podria ser una aproximació. L'experiència del trasplantament arreu del territori de l'Estat espanyol ha dut experiències molt positives i, de fet, és un exemple per al món.

Però la similitud topa de seguida amb diferències extraordinàries. Per citar-ne només una, ningú estableix llaços d'afecte amb un ronyó del que no en té percepció. Per contra, aquests són molt presents en la gestació que és, de sí, vincle i relació.

Està succeint i necessitem el millor de nosaltres mateixes, de nosaltres mateixos, per pensar-ho. No com una hipòtesi sinó com una realitat que ens interpel·la.

La potència del desig de maternitat i també del de paternitat és molt gran. El conec molt bé. De vegades creix quan l'adversitat no li dóna compliment. Ho conec molt

bé. Però també en conec la desmesura. La filòsofa Luisa Muraro ho diu així: “Il desiderio di suo non ha fondo e non ha limiti; alleato con la tècnica e con il mercato, si crea una dismisura temibile”.⁴ Quina serà la nostra mesura? Quina moderació possible trobarem a la voracitat dels diners?

Perquè està succeint, i és una commoció, un sacseig profund que afecta el sentit, no sols de la gestació, sinó de la maternitat mateixa.⁵

Recepció de l'article: 30 de novembre de 2016.

Aceptació: 15 de desembre de 2016.

Paraules clau: Maternitat subrogada - Autoritat materna - Reproducció assistida - Genealogia.

Keywords: Maternal surrogacy - Maternal authority - Assisted reproduction - Genealogy.

notes:

¹ *Subrogació uterina: Anàlisi de la situació actual*, Fundació Victor Grifols i Lucas: <https://www.fundaciogrifols.org/documents/4662337/4689123/intetic3.pdf/doab3ef6-oeff-4d97-a14e-d6d3247odifi>.

² Vull agrair de manera expressa l'autorització del meu fill i la meua filla i el seu pare per parlar públicament del seu origen.

³ *Vientres de alquiler. Dilema moral*: <https://www.youtube.com/watch?v=matC1lSVnno>.

⁴ Muraro, Luisa, *L'anima del corpo. Contro l'utero in affitto*, Brescia: La Scuola, 2016.

⁵ Langstrumpf, Martu, “Nuevas tecnologías de la reproducción y la precariedad de las mujeres”, *Mujer y Salud*, núm. 37.